

УДК 159.923.2:304.444

Олександра Назарова*(м. Львів)*

ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ РОЗУМІННЯ БІОЛОГІЧНОЇ СТАТІ У ГЕНДЕРНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Стаття присвячена аналізу поняття біологічної статі у соціальних науках в цілому, і зокрема у гендерній психології, і фокусується на методологічній проблемі протиставлення біологічного та соціального у формуванні особистості.

Узагальнюючи висновки і аналізуючи проблематику, що піднімається у зарубіжних та вітчизняних гендерних дослідженнях, стверджується необхідність ретельного гендерного аналізу знання власне про біологічну статю, розглядається поняття норми стосовно статевих ознак людини як соціокультурний феномен, а також підіймається питання депатологізації інтерсексуальності і зняття жорсткої статевої дихотомії.

Ключові слова: *біологічна статя, гендер, владні відносини, поняття норми, інтерсексуальність.*

Мета статті – проблематизувати практику відокремлення поняття біологічної статі від гендеру як соціокультурного феномену як у психологічних, так і у природничих дослідженнях.

Гендерна психологія, за влучним твердженням Т. В. Бендас, має дуже довгу передісторію і коротку історію [1, с. 9]. Таким чином, за усієї різноманітності предметів дослідження і активного розвитку цього наукового напрямку, гендерні психологічні та суміжні дослідження успадкували методологічні проблеми загальнопсихологічного наукового знання, а саме класичне питання співвідношення біологічного та соціального у структурі особистості. Особливої складності цьому питанню надає його ідеологізованість. Попри численні намагання вчених «зберігати об'єктивність», неможливо не зважати на величезне практичне значення гендерної проблематики, а отже, заангажованість дослідників, усвідомлену чи ні.

Аналізуючи сучасні дослідження стосовно питань гендеру, маємо змогу стверджувати, що розглядаючи питання соціокультурної

детермінованості тих або інших психологічних феноменів, вчені, так само як і ширші кола зацікавлених у гендерній проблематиці, схильні відокремлювати статі як біологічне поняття і залишати її дослідження наукам природничого циклу.

Таким чином, проблема протиставлення біологічного та соціального, статі та гендеру, є цілком актуальною для вітчизняної науки і певний розрив між соціальними та природничими науками спричиняє фрагментарність розуміння процесу формування особистості у соціумі.

При тому, що з боку представників біологічних наук здійснюються спроби біологізувати пояснення соціальної поведінки людини, виводячи її із етології, пояснюючи генетично обумовленими інстинктами [3, с. 300-305], ми пропонуємо зосередити увагу на зустрічному напрямку наукових досліджень, а саме аналізу впливу соціально-психологічних факторів, зокрема гендерних настанов, що базуються на владних суспільних відношеннях, на формування розуміння біологічної статі людини.

Так, чимало сучасних психофізіологічних досліджень виявляють найтонкішу різницю між чоловіками та жінками у різних аспектах функціонування тіла та мозку, що, беззаперечно, є дуже важливим, зокрема, для практичної медицини, втім, постає питання інтерпретації отриманих результатів, котра, в свою чергу, значною мірою обумовлена соціокультурними обставинами. Йдеться про те, що дослідження забезпечують науковців певним фактажем, способи осмислення, мова описання котрого вимагають певної критики [13, с. 486-500]. Так само у тіні часто залишаються соціальні обставини, котрі призвели до отримання саме цих результатів, їхнє походження мислиться як дещо «природньо обумовлене».

З іншого боку, огляд сучасних англомовних власне біологічних публікацій виявляє інший перспективний напрямок, пов'язаний із обґрунтуванням із біологічних позицій розуміння статі як контінууму [8, с. 290], зокрема, виводячи у поле уваги біологічні кондиції, асоційовані із інтерсексуальністю. Варто зазначити, що питання про нормалізацію і депатологізацію таких станів ставилося ще наприкінці минулого сторіччя [9, с. 22]. Зважаючи на те, що точної статистики наразі не існує, за різними даними інтерсексуальні люди складають до 2%.

Розглядаючи біологічну статі, ми насамперед говоримо про репродуктивну функцію людини, і у цьому контексті традиційно

отримуємо з боку медицини дуже жорстке розмежування норми та розладу, патології.

У тісному зв'язку із репродуктивною проблематикою постає поняття природності, котра розуміється як певне мірило норми і «остаточний аргумент». Втім, Е. Фаусто-Стерлінг проблематизує поняття природності стосовно [жіночого] тіла. [19, с. 308], із розвитком репродуктивних технологій говорити про природність вагітності, пологів, материнства стає дедалі складніше, а поява нових суспільних практик змушує переглядати розуміння природнього із огляду на нові умови.

За словами Е. Фаусто-Стерлінг, «Тіло не є мозаїкою природніх частин і частин «виховання», однак являє собою динамічну систему, котра відповідає на соціальний внесок, розвиваючись новим чином» [10, с. 310].

У цьому контексті цікаво, і певним чином показово, як висвітлювався у медіа нещодавній випадок у Львові, коли інтерсексуальній дитині була призначена стать і тіло було хірургічно скоректоване відповідно до рішення батьків і лікарів. Стан дитини і перспективи хірургічного втручання описувалися у термінах «помилка природи» та «повноцінність-неповноцінність», себто, сприйняття проблеми інтерсексуальності у сучасному українському суспільстві, у тому числі, медичному, лежить у площині патологізації.

Окрім репродуктивної функції, інші напрямки дослідження впливу соціокультурних умов на розуміння статевої тілесної норми, відповідно до якої відбувається формування тіла – харчові стандарти та нормативне розуміння відповідної статі фізичної активності, що тісно пов'язане із конструктом краси.

Отже, методологічна потреба в усуненні протиставлення між біологічним та соціальним, статтю та гендером, зумовлює необхідність включення фізичних та фізіологічних аспектів у гендерний аналіз, реінтеграції понять статі та гендеру.

Література:

1. Бендас Т. Гендерная психология / Т.В. Бендас. – СПб : Питер, 2005. – 431 с
2. Вульф Н. Миф о красоте. Стереотипы против женщин. – М. : Альпина нон-фикшн, 2016. – 446 с
3. Дольник В. Р. Непослушное дитя биосферы / В. Р. Дольник. – СПб.: Петроглиф, 2009. – 352 с

4. Здравомыслова Е. Социальное конструирование гендера / Е. Здравомыслова, А. Темкина. // Социологический журнал. – 1998. – № 3–4. – С. 171–182.
5. Кіммел М.С. Гендероване суспільство / М.С. Кіммел. – К.: Сфера, 2003. – 490 с.
6. Кісь О. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні / О. Кісь // І. – 2003. – № 27. – <http://www.ji.lviv.ua/n27texts/kis.htm>
7. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: «К.І.С.», 2004. – 536 с.
8. Ainsworth C. Sex redefined / Claire Ainsworth. // Nature. – 2015. – Vol. 518. pp. 288–291
9. Fausto-Sterling A. The Five Sexes: Why Male and Female Are Not Enough / Anne Fausto-Sterling. // The Sciences. – March/April 1993. pp 20-24.
10. Fausto-Sterling A. Chapter 13, Nature. / Anne Fausto-Sterling. // Critical Terms for the Study of Gender. / Ed. By C. Stimpson, G. Herdt. – 2014. – pp. 294-319.
11. Lorber J. Paradoxes of gender / Judith Lorber. – New Haven and London: Yale University Press, 1994. – 424 p.
12. Maccoby E. The Psychology of Sex Differences / E. Maccoby, C. Jacklin. – Stanford: Stanford University Press, 1974. – 416 p.
13. Martin E. The Egg and the Sperm: How Science Has Constructed a Romance Based on Stereotypical Male-Female Roles / Emily Martin. // Signs (The University of Chicago Press). – 1991. – Vol. 16, No. 3. – pp. 485–501.

Aleksandra Nazarova

**PROBLEMATIZATION OF BIOLOGIC SEX CONCEPT
IN GENDER PSYCHOLOGY**

Article provides a view towards biological sex perception within social sciences in Ukraine, where gender is understood as social concept, while biological body issues tend to be separated and excluded from social interaction analysis.

It focuses on classic methodological problem of opposition between biologic and social components in the structure of personality, when within social sciences biologic is being considered as an entity without any further reflections.

While overiewing the different topics within gender researches article argues that concept of biological sex itself is almost never being put under close scrutiny.

While within social constructionist paradigm has been argued that knowledge about sex is the matter of social construction, there

is almost no researches focusing on this subject. The most basic assumptions about sexual binarity and opposition are being challenged as their inconsistency is being shown.

Considering latest evidence from medical and biological research, article substantiates the need of biological sex concept revision and update, and argues that despite emerging researches results, prevailing understanding and interpretation is quite conservative and ideologised.

Article presents intersexual people as one of the brightest points demonstrating the necessity of depatologization and therefore redefinition of the biological sex concept as it is used both in social sciences and subsequently in normative practices in society.

Challenging traditional approach to gender vs biology studies, article argumentates a necessity for interdisciplinary studies to ensure comprehensive understanding of personality in society.

Key words: *biological sex, gender, power relations, norm, intersexuality.*